

Тетяна Пащенко,

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник
лабораторії науково-методичного супроводу
підготовки фахівців у коледжах і технікумах
Інституту професійно-технічної освіти НАПН України, м. Київ
<http://orcid.org/0000-0002-7629-7870>

Наталія Ваніна,

кандидат економічних наук, доцент,
науковий співробітник
лабораторії науково-методичного супроводу
підготовки фахівців у коледжах і технікумах
Інституту професійно-технічної освіти НАПН України, м. Київ
<http://orcid.org/0000-0001-8310-5139>
[DOI: 10.24411/2520-6990-2020-11460](https://doi.org/10.24411/2520-6990-2020-11460)

ОЦІНКА ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

**Tatyana Pashchenko,
Natalia Vanina**

QUALITY ASSESSMENT OF HIGHER EDUCATION IN UKRAINE**Анотація.**

У роботі розглянуто основні підходи до оцінки якості вищої освіти в Україні. Розглянуто складові системи забезпечення якості та проаналізовано та систематизовано набір основних характеристик методів дослідження освітнього процесу, що дозволяє порівняти методи і показати їх специфічні відмінності. Актуальність дослідження викликана активним застосуванням моніторингу, діагностики та експертизи в практиці освітніх установ, що супроводжується нерозумінням сутності та особливостей цих методів.

Abstract.

The main approaches to the quality assessment of higher education in Ukraine are considered in the paper. Components of quality assurance systems are considered and a set of basic characteristics of methods of research of educational process is analyzed and systematized, which allows to compare methods and show their specific differences. The relevance of the study is caused by the active use of monitoring, diagnosis and expertise in the practice of educational institutions, which is accompanied by a misunderstanding of the nature and features of these methods.

Ключові слова: моніторинг, діагностика, експертиза, управління освітнім процесом
Keywords: monitoring, diagnostics, examination, management of educational process

У світовому співтоваристві освіта відіграє роль інструменту сталого розвитку та забезпечення добробуту людей. В даний час у зв'язку з глобалізацією і модернізацією освітнього процесу зріс інтерес до оцінки якості освіти. Особлива увага приділяється оцінці якості вищої освіти, оскільки в умовах мінливого ринкового середовища і високих вимог до фахівців з боку роботодавців пред'являються і високі вимоги до вищих навчальних закладів. Згідно зі статтею 11 Всесвітньої декларації ЮНЕСКО з вищої освіти [1], якість вищої освіти є багатовимірним поняттям, яке об'єднує в собі: процес викладання і програми навчання, дослідження вчених і аспірантів, персонал, студентів, матеріально-технічну базу, тобто в цілому академічне середовище підготовки фахівця.

Сучасні вчені розглядають якість освіти переважно в кількох аспектах: соціально-філософському, педагогічному, освітньому (В. Андрущенко, В. Астахова, Л. Горбунова, Т. Давиденко М. Згуровський, В. Кремень, Н. Лукашевич, В. Лутай, Н. Михальченко, І. Надольний, С. Ніколаєнко,

В. Огнев'юк, І. Предборська, М. Степко, В. Ткаченко, Т. Шамова та ін.); соціально-філософському, філософсько-освітньому, управлінському (А. Величко, В. Вікторов, А. Гофрон, Т. Гусен, Д. Дзвінчук, Б. Жебровський, А. Тайджман); суспільно-економічному, соціокультурному і освітньому (В. Байденко, К. Корсак), соціальному і педагогічному (Г. Поберезька, Т. Лопухова, Л. Чуприй); соціологічному (В. Кушерець, М. Романенко, А. Скідін, Н. Щипачева).

У даний час в науковому середовищі і середовищі практичних працівників вищої школи склалися різні трактування поняття якості освіти, які вибудовуються на основі різного структурного поєднання таких категорій, як «стандарт освіти», «освітній результат», «якість освітнього процесу» і т.п. При цьому істотно змінюється смислове значення базового поняття.

Саме якість освіти все більше визначає рівень розвитку країни, стабільно стратегічну область, що забезпечує безпеку і потенціал за рахунок під-

готовки підростаючого покоління. Центральні тенденції забезпечення високого рівня освіченості становлять орієнтацію на потреби тих хто навчається та створення найкращих умов для їх навчання та розвитку.

При цьому якість освіти розглядається як складний показник, синтезуючий всі етапи становлення особистості, умови та результати навчально-виховного процесу, а також як критерії ефективності діяльності освітянської організації, відповідності реально досягнутих результатів нормативно визначеним, соціальним та особистим очікуванням. У той же час для професійного навчання все більш важливим є орієнтація на запити роботодавців. Оцінка якості освіченості в цьому випадку представляє не самостійний інтерес, а розглядається як ключ до вирішення назрілих практичних проблем в економіці країни, а також в кожній окремій освітянській організації.

Сучасна освіта в Україні згідно з результатами зовнішнього оцінювання характеризується низьким рівнем якості. Про це свідчить ряд фактів. Жоден український вуз не входить в список кращих університетів світу. У щорічний рейтинг репутації світових ВНЗ World Reputation Rankings британської газети Times, як і в список авторитетного британського рейтингу QS World University Rankings не ввійшов жоден український вуз [2]. У першій п'ятірці, як і в минулому, лідирують навчальні заклади США і Великобританії. Однак, слід зазначити той факт, що одним з шести показників, які враховувалися в побудові рейтингів є Академічна репутація, яка становить 40% від загальної оцінки. А показником рівня цитованості публікацій співробітників університету, відводиться лише 20% від загального бала. У той же час слід зазначити, що досягнення українських фахівців (викладачів і вчених) поки ще не мають широко визнання в міжнародному науковому співтоваристві. Це пов'язано з тим, що в силу ряду соціально-економічних і політичних чинників вони не завжди мають можливість брати участь на всесвітньо відомих конференціях і публікуватися в провідних наукових виданнях.

За результатами опитування американського інституту громадської думки в Україні тільки 38 % населення задоволені системою освіти, в той час як 42 % – в Російській Федерації, 53 % – в Японії, 59 % – в Німеччині, в Польщі – 66 %, 70 % – в США, Франції, Великобританії, 71 % – в Канаді [3].

Проте, загальноосвітні рейтинги вузів дають лише часткову інформацію про якість вищої освіти в Україні. Виникає необхідність створення методології системи забезпечення якості вищої освіти відповідно до міжнародних вимог, а також розробки єдиної системи зовнішньої оцінки якості з використанням як міжнародних показників, так і системи внутрішнього оцінювання, з метою прийняття раціональних управлінських рішень.

Як учасниця Болонського процесу, Україна повинна була вирішити ряд першорядних ключових завдань, які передбачають запровадження стандартів, рекомендацій і основних інструментів Євро-

пейського простору вищої освіти: національної рамки кваліфікацій, інноваційної Європейської кредитно-модульної системи, розробки додатку до диплома європейського зразка.

Більшість вимог Болонського процесу Україна вже реалізувала. Що стосується питання якості, то в документах Болонського договору зазначається, що у відповідності з принципами автономії навчальних закладів, відповідальність за якість освіти лежить окремо на кожному навчальному закладі. Це можливо реалізувати через створення цілісної системи забезпечення якості вищої освіти в Європі з метою створення порівняльних критеріїв і методологій [4].

В якості основних систем управління якістю освіти використовуються стандарт ISO серії 9000 і модель ділової досконалості European Foundation for Quality Management (EFQM), яка базується на відомому підході TQM (total quality management – тотальне управління якістю) [5; 6]. Відповідно до цього підходу необхідно вимірювати якість чотирьох складових освітнього процесу:

- 1) якість входу: якість освіти вступників;
- 2) якість вихідних даних – фахівців різного рівня;
- 3) якість ресурсів – кадрових, технічних, методичних, програмних, інформаційних;
- 4) якість організації освітніх процесів.

Сьогодні актуально досліджувати якість підготовки фахівців, відповідно до моделі EFQM і стандарту ISO, в динаміці і оцінювати в комплексі результати, досягнуті студентами в процесі навчання. Важливою складовою цього процесу є вимірність показників, що оцінюють знання, вміння і навички.

Незважаючи на позитивні зміни в сфері освіти, до цих пір в Україні не існує системи якості, як і не існує єдиної методики оцінювання якості підготовки фахівців у вищих навчальних закладах, які були б сертифіковані в державній системі сертифікації.

Таким чином, розробка єдиної процедури оцінювання якості вищої освіти, що задовольняє міжнародним вимогам, є актуальним завданням. Одним з підходів вирішення даного завдання є оцінювання компетентності та компетенцій фахівців.

На думку фахівців, освітній процес, в основу якого покладено «компетентнісний підхід», передбачає:

- визначення освітніх цілей в процесі формування у тих хто навчається здібностей автономно вирішувати завдання в області своєї професійної діяльності;
- відбір змісту професійної підготовки в освітньому процесі, який ґрунтується на цілісному розумінні навчально-професійних завдань;
- систему освітнього процесу, спрямовану на створення умов для розвитку тих хто навчається досвіду самостійного вирішення різних питань в їх професійній діяльності;
- оцінювання отриманих результатів, а саме оцінку компетентності того, хто навчається.

В умовах української освіти компетенція – це певна вимога до підготовки студентів, а компетентність – це рівень оволодіння даною компетенцією в залежності від особистісних якостей.

В системі вищої освіти компетентнісний підхід до навчання, звичайно, трансформує сучасні освітні цілі. Однак, для отримання об'єктивної оцінки якості отриманої вищої освіти, необхідно дотримання основних принципів, які можна сформулювати наступним чином:

1. Розробка єдиних стандартів утворення, які приймаються на міжнародному рівні.
2. Створення єдиної системи критеріїв оцінки компетентності та компетенцій випускників вузів.
3. Вимірність всіх показників на кількісному рівні для уникнення суб'єктивності в оцінках.
4. Оцінювання показників в динаміці для отримання об'єктивної картини рівня підготовки.
5. Удосконалення і адаптація методів тестування, як об'єктивних методів діагностики рівня знань.
6. Розробка єдиної інформаційної системи, що забезпечує відкритість і доступність до інформації щодо рівня освіти як для абітурієнтів, так і для роботодавців.
7. Наявність єдиної системи якості підготовки фахівців у вищих навчальних закладах.

Незалежно від змін, що відбуваються в системі освіти завжди актуальним залишається питання,

пов'язане з вивченням стану освітнього процесу. Педагогічна теорія і практика за багаторічне своє існування накопичила значний досвід в області методів дослідження освітньої дійсності. Предметом нашого наукового дослідження виступили такі методи, як моніторинг, діагностика та експертиза. Інтерес до позначених методів викликаний проблемою, яка існує в практиці освітніх установ.

На сучасному етапі розвитку педагогічної науки існує багато досліджень, присвячених вивченню кожного із зазначених методів в різних контекстах: стосовно управління якістю освіти, до контролю-аналітичної діяльності керівника та ін. В рамках нашого наукового дослідження ми звернулися до деякої систематизації наявних досліджень з проблеми застосування моніторингу, діагностики та експертизи як методів дослідження освітнього процесу, а також до їх порівняльній характеристиці, яку представили в таблиці 1.

Проведена порівняльна характеристика показує, що між моніторингом, діагностикою та експертизою багато спільного. Як видно з таблиці, моніторинг, діагностика та експертиза мають багато спільного в таких ознаках, як функції, принципи, етапи, методи, що підтверджує тісний взаємозв'язок даних методів в процесі вивчення освітнього процесу.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика моніторингу, діагностики, експертизи			
Ознака	Педагогічний моніторинг	Педагогічна діагностика	Педагогічна експертиза
1	2	3	4
Етимологія	«Моніторинг» - від лат. «monitor» - той, хто нагадує, попереджає; англ. «monitoring» - здійснення контролю, стеження	«Діагностика» - від греч. «diagnostikos» - здатний розпізнавати	«Експертиза» - від лат. «expertus» - досвідчений
Визначення	«Моніторинг в освіті – це система збору, обробки, зберігання і поширення інформації про освітню систему або окремі її елементи, яка орієнтована на інформаційне забезпечення управління, дозволяє робити висновки про стан об'єкта у будь-який момент часу і дає прогноз його розвитку» (О.М. Майоров) [7, с.85].	Педагогічна діагностика - це особливий вид діяльності, що полягає у встановленні ознак, які характеризують стан і результати виховання та дає змогу прогнозувати можливі відхилення, визначити шляхи їх попередження, а також корегувати педагогічний процес з метою підвищення якості підготовки фахівців.	Педагогічна експертиза - це сукупність процедур, необхідних для отримання колективної думки в формі експертного судження або оцінки про педагогічний об'єкт, процес або явище
Види	Моніторинг, що використовується в освіті, має кілька видів: педагогічний, освітній, професіографічний. С.А.Іванов і ін. визначають наступні види моніторингу: - інформаційний; - базовий; - проблемний; - управлінський [8].	У навчальному закладі використовуються наступні види діагностик: - психологічна; - педагогічна; - соціологічна; - медична. Залежно від рівня педагогічної діагностики І.В.Нікішина виділяє такі види діагностик: - компонентна; - структурна; - системна [9].	Педагогічна експертиза може бути: - оціночна і безоціночна; - індивідуальна, колективна, комплексна; - локальна, цілісна
Об'єкти	- якість освіти; - виконання навчальних планів - якість матеріально-технічного забезпечення; - якість засвоєння навчальних дисциплін; - формування особистих якостей у випускників; - діяльність випускників.	- вихованість і освіченість особистості, сформованість інтегрованих якостей; - поведінка і діяльність вихованців; - різноманітність впливу зовнішнього середовища; - зміст і ефективність педагогічної діяльності [10].	педагогічні процеси або певні види педагогічної діяльності.
Функції	- Інтегративна; - діагностична; - експертна; - інформаційна; - прагматична; - забезпечення зворотного зв'язку між керуючою і керованою системами	- Інформаційна; - оцінна; - управлінська; - орієнтаційна; - корекційна - обслуговування наукових досліджень	- прояснювальна; - захисна; - розвиваюча; - оцінна; - функція легалізації

Етапи	<p>М.В.Крулехт, О.М.Майоров і ін. виділяють наступні етапи моніторингу:</p> <ul style="list-style-type: none"> - визначення і обґрунтування об'єктів; - визначення критеріїв і показників, за якими буде здійснюватися моніторинг; - вибір відповідних методів; - підготовка інструментарію, технологічних карт; - збір інформації; - систематизація та аналіз отриманих даних; - співвіднесення з попередніми результатами моніторингу; - розробка рекомендацій, корекція [7]. 	<p>К.Інгенкамп виділяє такі етапи діагностики як:</p> <ul style="list-style-type: none"> - порівняння; - аналіз; - прогнозування; - інтерпретація; - інформування про результати діагностики і контроль за впливом на об'єкт діагностики різних діагностичних методів [11]. 	<p>В.А.Бухвалов, Я.Г.Плінер виділяють в експертизі:</p> <ul style="list-style-type: none"> - аналіз; - оцінка; - винесення експертного висновку, який містить розроблений проєкт розвитку досліджуваного об'єкта і план його впровадження [12].
Методи	<ul style="list-style-type: none"> - методи вивчення освітнього процесу в природних умовах (спостереження, бесіда, анкетування, аналіз документів, продуктів діяльності, досвіду роботи педагога і ін.); - методи в спеціально змінених умовах (експеримент і дослідна перевірка висновків). 	<ul style="list-style-type: none"> - неекспериментальні (служать для виявлення наявності або відсутності будь-якої психологічної особливості). - діагностичні (для кількісного виміру). - експериментальні (для пояснення психічних явищ). - формувальні (для виявлення можливостей розвитку). 	<ul style="list-style-type: none"> - методи збору інформації про досліджуваний об'єкт (бесіда, анкетування, опитування, спостереження, тести, експеримент і ін.); - методи обробки думок експертів (метод групових експертних оцінок і метод комісій).
Принципи	<p>В якості принципів моніторингу виділяють:</p> <ul style="list-style-type: none"> - безперервність; - порівнянність даних; - об'єктивність інформації; - адекватність; - прогностичність; - колегіальність; - міждисциплінарність; - гуманізації 	<p>До основних принципів педагогічної діагностики слід віднести:</p> <ul style="list-style-type: none"> - цілісність; - об'єктивність; - детермінізму; - аналізу і синтезу 	<p>Основними принципами експертизи виступають:</p> <ul style="list-style-type: none"> - екологічність; - діалогу і співпраці; - конструктивність; - креативність і гнучкість; - різнобічність і плюралізм; - конфіденційність
Недоліки	<p>Проблеми моніторингу: орієнтованість на норми і стандарти, тобто залежність від коректності заданих норм; проблема вимірності його показників; значна розтягнутість процесу в часі.</p>		
Істотна ознака	<p>безперервність і багаторівневість</p>	<p>ґрунтується на відповідній техніко-методичній оснащеності педагога і передбачає прагнення до максимальної об'єктивності результатів, на які не впливає особистість дослідника.</p>	<p>передбачає орієнтацію, перш за все на компетентність і досвід фахівця - експерта, особа якого і є головним «інструментом» дослідження.</p>

Таким чином, порівняльний аналіз моніторингу, діагностики та експертизи дозволяє нам говорити про специфічність кожного з них. Однак, тільки поєднання, взаємозв'язок і взаємодоповнення цих методів, дозволить отримати різнобічні відомості про освітній процес, його якість.

Висновки.

Кожна країна зацікавлена в наявності висококваліфікованих фахівців. За численними дослідженнями доведено, що благополуччя людей безпосередньо пов'язано з їх освіченістю. Підвищення рівня якості вищої освіти, не тільки зачіпає економічну сторону держави, відкриває для студентів і викладачів нові можливості обміну досвідом з розвиненими країнами, але і є фундаментом національної безпеки. Однак, для підвищення якості рівня підготовки фахівців необхідні також відповідні вимірвальні процедури і сучасні засоби діагностики. Рішення даних завдань не є тривіальним, неможливо розробити і впровадити оптимальну систему якості за один день. Тому, перспективним є подальше вивчення проблем оцінки якості підготовки фахівців у вищих навчальних закладах і розробка ефективних методів аналізу і управління навчальним процесом.

Література:

1. Всемирная декларация о высшем образовании для XXI века: подходы и практические меры. URL: <http://www.sde.ru/files/t/pdf/5.pdf>.
2. 2012 World University Rankings. URL: <http://www.topuniversities.com/university-rankings/world-university-rankings/2012>.

3. Ликарчук И. Коллапс украинского образования URL: <http://zn.ua/articles/76811>.

4. Николаенко С. Якість вищої освіти в Україні: погляд у майбутнє. Вища школа. 2006. №2. С. 3-22.

5. Корнеева Л., Сіницький М. Якість освітніх послуг з позицій міжнародних стандартів серії ISO 9000:2000. Освіта і управління. 2006. Т. 9, №1. С. 87-90.

6. Европейская модель делового совершенства (efqm excellence model) URL: <http://quality.eur.ru/MATERIALY10/efqm.htm>.

7. Майоров А.Н. Мониторинг в образовании. Книга 1. Спб.: Издательство «Образование-Культура», 1998. 344с.

8. Иванов С.А., Писарева С.А., Пискунова Е.В. Разработка школьной программы мониторинга качества образования. Методическое пособие для администраторов школ. Спб.: Изд-во РГПУ им. А.И. Герцена, 2005. 319 с.

9. Никишина И.В. Диагностическая и методическая работа в дошкольных образовательных учреждениях. Волгоград: Учитель, 2007. 156 с.

10. Педагогічна діагностика. Методичні рекомендації URL: ua.convdocs.org/docs/index-152936.html.

11. Ингенкамп К. Педагогическая диагностика. Москва: Педагогика, 1991. 240 с.

12. Плинер Я.Г., Бухвалов В.А. Педагогическая экспертиза школы. Москва: Центр «Педагогический поиск», 2000. 160 с.

Перепада Анастасия Петровна
аспирант МГЛУ,

факультет гуманитарных и прикладных наук, кафедра психологии и педагогической антропологии

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ ЭТНОПЕДАГОГИКИ

Perepada Anastasia Petrovna

Postgraduate student of MGLU, faculty of Humanities and applied Sciences, Department of psychology and pedagogical anthropology
Specialty 13.00.01 General pedagogy, history of pedagogy and education

THE CURRENT STATE OF ETHNOPEDAGOGY

Аннотация:

Этнонациональный феномен в современных условиях получил обстоятельное закрепление в педагогической деятельности и рассматривается в контексте разных измерений и подходов к его изучению, что позволило выработать и сформулировать научные категории и дефиниции, прочно вошедшие в обиход повседневной научной практики. Фактически все они основаны на сложившихся этнокультурных традициях, принципах гуманизма, уважительном и толерантном отношении к культурному многообразию. В данной статье рассмотрены основные вехи современного состояния этнопедagogики в России

Abstract

An ethnonational phenomenon in modern conditions has been thoroughly consolidated in pedagogical activity and is considered in the context of different dimensions and approaches to its study, which allowed us to develop and formulate scientific categories and definitions that are firmly established in everyday scientific practice. Virtually all of them are based on prevailing ethnocultural traditions, the principles of humanism, and respectful and tolerant attitude to cultural diversity. This article discusses the main milestones of the current state of ethnopedagogy in Russia